

Elementi feminizma te kriminalističkog i gotičkog romana u Tajni krvavog mosta Marije Jurić Zagorka

Markulinčić, Marta

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:730404>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Marta Markulinčić

**Elementi feminizma te
kriminalističkog i gotičkog romana u
Tajni Krvavog mosta Marije Jurić Zagorke**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Marta Markulinčić

Matični broj: 0009079728

Elementi feminizma te
kriminalističkog i gotičkog romana u
Tajni Krvavog mosta Marije Jurić Zagorke

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Mario Kolar

Rijeka, 5. rujna 2023.

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Elementi feminizma te kriminalističkog i gotičkog romana u „Tajni Krvavog mosta“ Marije Jurić Zagorke* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marija Kolara.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila se literaturom koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Marta Markulinčić

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O Mariji Jurić Zagorki.....	2
3. Interpretacija romana <i>Tajna Krvavog mosta</i>	5
3.1. Feministički elementi	7
3.1.1. Višestrukost identiteta	9
3.1.2. Tipovi ženskih likova u književnosti.....	10
3.2. Elementi kriminalističkoga romana.....	11
3.2.1. Počeci kriminalističkoga romana u hrvatskoj književnosti	12
3.2.2. Kriminalistički roman i Zagorka	13
3.2.3. Žena kao zločinka.....	16
3.3. Elementi gotičkoga romana.....	16
3.3.1. Motiv natprirodnog.....	18
3.3.2. Gotička arhitektura	19
4. Zaključak.....	21
5. Literatura	23
6. Sažetak i ključne riječi	25
7. Naslov i ključne riječi na engleskom jeziku.....	25

1. Uvod

Ovaj završni rad usmjeren je na proučavanje elemenata feminizma te gotičkih i kriminalističkih konvencija u romanu *Tajna Krvavog mosta* Marije Jurić Zagorke. Nakon biografske crtice o autorici i njezinu feminističkom angažmanu, analiziraju se ženski likovi s naglaskom na suprotstavljanje patrijarhatu i na višestrukosti identiteta. Preuzimanjem elemenata iz usmenoknjiževne tradicije Zagorka u ovaj roman prenosi atmosferu života na Griču. Elementi koji upućuju da roman pripada gotičkoj i kriminalističkoj vrsti su mističnost, vještice, dvorci, podzemni prostori, zločin (ubojstva, krađe, otmice), korumpiranost, mreža kriminalaca i pohlepa.

Zagorka u svojim romanima upotrebljava zamršenu fabulu i intrigantne ljubavne zaplete. U prikazu odnosa među likovima koristi se motivima kao što su tajne, zakletve i urote. Upravo nas uporabom tih motiva Zagorka drži u neizvjesnosti veći dio romana do trenutka kada se klupko radnje počinje odmotavati. Nadalje, autorica opisuje ponašanje i funkciju žene u patrijarhalnom i konzervativnom društvu prema kojemu su žene „lažne, prevrtljive i zle“, a muškarci „vrijedni, čestiti, razumni, nesposobni pogriješiti“ (Mušić 2014: 78).

Zagorka se koristi brojnim strategijama, zapletima i jednostavnom karakterizacijom likova kako bi djelo učinila što zanimljivijim i prihvatljivijim čitateljima. Svaki lik u tekstu ima svoju funkciju koju vjerno obavlja. Najistaknutiji motiv u djelu preodijevanje je Stanke u poručnika Stanka de Gottu. Preciznije, radi se o netipičnom toposu *dame u nevolji*. Zanimljiv je i motiv *demonske žene* koju utjelovljuje barunica Katarina Lehotska.

2. O Mariji Jurić Zagorki

Dugo vremena nije se znao točan datum rođenja jedne od najpoznatijih hrvatskih književnica Marije Jurić Zagorke. Točne podatke, koje je dala Zagorkina dugogodišnja prijateljica Štefica Vrbanić, istražila je i objavila Slavica Jakobović Fribec 2006. godine. Marija Jurić Zagorka rođena je 2. ožujka 1873. godine u plemićkoj kuriji Negovec u blizini Vrbovca. Krsno ime Marije Jurić je Mariana. Bila je kći Josipe rođ. Domin i Ivana Jurića. Otac joj je bio kasator dobra Negovec u posjedu grofa Ivana Erdödyja koji je bio Marijin krsni kum.

Nakon Zagorkina rođenja obitelj je preselila na obiteljsko imanje Golubovec (Začretje kod Krapine) gdje je njezin otac postao upraviteljem imanja baruna Geze Raucha. Njezino je djetinjstvo bilo vrlo nesretno. Vrlo često postavljala si je pitanje zašto se nije rodila kao dječak. Prve poduke primila je na mađarskome jeziku zajedno s plemićkom djecom u Rauchovu dvorcu. Višu djevojačku školu završila je kod Sestara milosrdnica u Zagrebu. Naime, bila je natprosječno dijete, odmalena je pisala, pa čak i pokrenula učeničke novine. Umjesto da ju roditelji pošalju na daljnje školovanje, udali su je maloljetnu i poslali u Mađarsku. U braku dolazi do sukoba zbog Zagorkina patriotizma, želje za obrazovanjem i pisanjem. Njezin škrti muž balansirao je novcem tek toliko da Marija Jurić preživi do punoljetnosti kada bi ostatak miraza pripao njemu. Budući da su je maltretirali i muž i svekrva, Zagorka doživljava živčani slom te odlazi na oporavak u sanatorij. Nakon triju godina braka bježi od muža u Zagreb gdje započinje novinarsku karijeru. Tada je to zanimanje bilo neuobičajeno za žene pa je njezin početak bio mukotrpan. Odbila je roditeljsku skrb te se odlučuje za samostalan život u kojemu se uzdržavala isključivo vlastitim pisanjem.

Marija Jurić bila je od 1895. do 1910. stalno zaposlena u redakciji *Obzora*, uglednih zagrebačkih dnevnih novina. Svoj prvi članak objavila je 1876. pod naslovom *Egy Percz (Jedan časak)*. U početku je bila anonimna reporterka, a s vremenom postala je europski afirmirana politička novinarka koja izvještava o svim važnijim političkim zbivanjima u regiji. U jednome je razdoblju bila dopisnica iz Budimpešte i Beča te prva žena koja je izvješćivala iz Hrvatskoga sabora. Vrlo se glasno suprotstavljala mađarizaciji i germanizaciji Hrvatske. Poticala je ulične organizacije koje su upozoravale ljude da govore hrvatski, a ne još uvijek „prestižni“ njemački. Uz novinarstvo, pisala je i romane suvremene i povijesno-popularne tematike, jednočinke za amaterske kazališne družine, pripovijetke i humoreske. U podlistku *Obzora* 1899. izdan je njezin prvi roman *Roblje* te je pretiskan u knjigu iste

godine. Najviše se zalagala za ravnopravnost spolova i za ženska prava o kojima piše u polemičkim tekstovima. Svoje tekstove Marija Jurić isprva je objavljivala pod različitim, najčešće muškim pseudonimima: Jurica Zagorski, Petrica Kerempuh, Iglica. Njezin najpoznatiji pseudonim je Zagorka ili Z. To ime izabrala je zbog ljubavi prema ljudima iz hrvatskog puka s kojima je suosjećala od svog najranijeg djetinjstva iako je potjecala iz imućne obitelji. Na nagovor i pod pokroviteljstvom biskupa Josipa Jurja Strossmayera početkom 1910. godine počinje pisati povijesne romane i prestaje s novinarskim radom. Romani su bili pisani na hrvatskome jeziku, koji je početkom 20. stoljeća bio potisnut iz javnosti zbog službene uporabe mađarskoga i njemačkoga jezika. Pisala je vrlo uzbudljive zaplete i priče, s bogatom galerijom likova, među kojima su žene bile važni povijesni, ali i društveni akteri. Zagorka opisuje tada već zaboravljenu hrvatsku prošlost 16., 17. i 18. stoljeća. Romani su izlazili u nastavcima (oko 40-ak) u dnevnim novinama i časopisima i/ili kao sveščići. Zagorkina popularnost naglo je rasla. U narodu su je zvali „grička vila“ (nakon izlaska *Gričke vještice*) i „kraljica Hrvata“ (nakon *Gordane*). Za života kritika joj nije bila sklona pa njezine romane nazivaju „trivijalnom šund literaturom“. Za sobom je ostavila bogat opus djela koja čitatelji vrlo rado uzimaju u ruke. Neki od Zagorkinih najpoznatijih romana su: *Grička vještica* (ciklus od 7 romana), *Kneginja iz Petrinjske ulice*, *Kći Lotrščaka*, *Kamen na cesti*, *Tajna Krvavog mosta* i drugi.

Ne mareći za kritiku i fokusirajući se na svoj napredak, Zagorka je samostalno pokrenula časopise *Ženski list* i *Hrvaticu* u kojima objavljuje roman *Mala revolucionarka*, romansiranu autobiografiju *Kamen na cesti* i istraživanje o povijesti žena *Neznana junakinja*. Podupire i književnice mlađe od sebe te supotpisuje osnivanje Društva hrvatskih književnica (1936. – 1939.). Radila je na kazališnim adaptacijama svojih i Šenoinih romana, a praiizvedbu u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu (HNK) doživjelo je čak njih 14 do 1940. godine. Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske (NDH) zabranjena je *Hrvatica*, a njoj je zaplijenjena imovina. Zagorka je bila u teškom psihičkom stanju uslijed čega je pokušala počinuti samoubojstvo. Do kraja rata živjela je u Zagrebu uz pomoć i skrb svojih najvjernijih čitatelja i prijatelja.

Unatoč narušenu zdravlju, pedesetih godina aktivno nastavlja svoj rad za ravnopravni status žena u društvu. Održavala je brojna predavanja diljem zemlje. Njezin feministički angažman i borba za emancipaciju žena rezultirali su ismijavanjem i neprijateljstvom od muških kolega, među kojima su bili Antun Gustav Matoš i lijevo orijentirani pisci oko Miroslava Krleže. Neki od njih nazivaju je „muškobanjastom babom“. Zbog takva odnosa

prema njoj u vrijeme njezina života nitko se nije htio baviti njezinim djelima jer bi i on sam ispao smiješan. S druge strane, raslo je čitateljsko zanimanje za tek izdanim sveščićima *Gričke vještice*.

Šezdesetih godina povjesničar Josip Horvat vrednuje Zagorkinu europsku reputaciju „prve političke novinarke u Jugoistočnoj Europi početkom 20. st.“ (Jakobović Fribec). Sedamdesetih godina Novinska izdavačka kuća *Stvarnost* objavljuje njezina *Sabrana djela*. Predgovor je napisao Ivo Hergešić. Kasnije je došlo do razumijevanja Zagorkina feminizma koji je bio i više nego potreban u razdoblju koje je bilo nesklono ženama u javnostima. Prvu biografiju Marije Jurić Zagorke napisao je novinar Boro Đorđević (1965). Nastala je u njihovu međusobnom razgovoru prije autoričine smrti 1957. te sadrži njezine vlastite memoare.

3. Interpretacija romana *Tajna Krvavog mosta*

Grička vještica ciklus je romana Marije Jurić Zagorke. Sastoji se od sedam dijelova: *Tajna Krvavog mosta*, *Kontesa Nera*, *Malleus maleficarum*, *Suparnica Marije Terezije* (I – II), *Dvorska Kamarila* i *Buntovnik na prijestolju*. Izvorno su ga činili samo drugi i treći dio (*Kontesa Nera* i *Malleus maleficarum*) koji su pod naslovom *Grička vještica* izlazili u nastavcima u *Malim novinama* 1912. – 1913., a paralelno su pretiskivani u sveščićima. Toj su cjelini naknadno pridruženi ostali romani koji su dotada izlazili u novinama tijekom 20-ih godina dvadesetoga stoljeća. Upravo su ti povijesni romani donijeli Zagorki „status najčitanijega hrvatskog pisca 20. stoljeća“ (Nemec 1995: 30), a „bili su zamišljeni, prema njezinu vlastitu priznanju, kao propagandno sredstvo u borbi protiv njemačkih romana“ (Nemec 1995: 31). Romani prikazuju događaje iz sjeverne Hrvatske, a ponajviše iz Zagreba. Vrijeme radnje romana druga je polovica 18. stoljeća, u vrijeme vladavine Marije Terezije i Josipa II. Romani su pisani u trećemu licu iz perspektive sveznajućeg pripovjedača. Struktura romana postaje otvorena i čini se beskonačnom zbog neprestanoga produljivanja i obnavljanja zapleta. *Tajna Krvavog mosta* funkcionira kao samostalan roman. „U tom gotskom kriminalističkom romanu glavni junak Jurica Meško istražuje niz zagonetnih ubojstava plemića na zagrebačkome Griču“ (Grdešić 2010: 40).

Tajna Krvavog mosta povijesni je roman koji sadrži elemente pustolovnoga, kriminalističkoga, gotškoga, akcijskoga i ljubavnoga romana. Djelo nije reprezentativan primjer razdoblja u kojem je nastalo – moderne. Nailazimo na motive koji su tipičniji za romantizam, kao što su neobjašnjiva ubojstva, mističnost, zagonetnost, unošenje narodne usmene predaje itd. Radnja je smještena u 18. st., u vrijeme vladavine hrvatsko-ugarske kraljice i njemačke carice Marije Terezije i Josipa II. „Zbivanja često imaju uporište u povijesnim dokumentima (na koje Zagorka ponekad upućuje čak i u fusnotama), ali koriste se i apokrifni podaci i nepouzdana izvori, kao što su usmena predaja ili legende“ (Nemec 1995: 32). Prikazuje stvarne povijesne događaje koje istovremeno kritizira. „U *Gričkoj vještici* do izražaja dolaze razna polit. pitanja, poput potlačenosti kmetova, plemićkoga nemoralna i rasipništva, važnosti prosvjećivanja puka te svijest o nacionalnoj pripadnosti“ (Grdešić 2010: 40). Najveći dio radnje romana odvija se u Zagrebu, Varaždinu i manjim mjestima u Hrvatskom zagorju.

U tekstu vidljiva je tadašnja društvena hijerarhija te sukob plemića i puka. Ova su dva sloja međusobno ovisna, ponajviše kada dođe do sukoba između plemića pa pučke kuće postaju jedina mjesta u kojima se bilo sigurno sakriti.

Likovi više mare za ljude do kojima im je stalo nego do sebe pa se upuštaju u avanturističke i opasne pustolovine kako bi spasili svoje ideale, obranili svoje stavove i razotkrili zločince. Motiv tajanstvenoga ubojstva, koji se pojavljuje u ovome romanu, element je kriminalističke fabule. Glavni je junak romana Jurica Meško, koji istražuje misteriozna ubojstva plemića na zagrebačkome Griču.

„Glas da pod Krvavim mostom leži mrtav čovjek otvarao je vrata purgarskih kuća, budio gospodu na Kaptolu i dopro čak u spavaće odaje gričkih plemkinja“ (Jurić Zagorka 1995: 6). To je rečenica kojom Zagorka najavljuje temu svoga romana. Nakon što je noćobdija Andraš zatrubio tri puta, svi su znali da se dogodila nesreća te su pohitali na ulice da vide što se dogodilo. Čuvari su zaključili da se radi o plemiću zaogrnutome u modri plašt, a u srce mu je bila pribodena igla. Na sebi je imao pergament napisan latinskim jezikom. Čekalo se ranarnika koji je znao latinski. Na pergamentu je pisalo: „Ti si prvi od devetorice koji treba da budu kažnjeni, a slijedit će te osam tvojih drugova“ (Jurić Zagorka 1995: 7). Ljudi su počeli uzbuđeno raspravljati tko bi bio sposoban učiniti takvo zlo. Mlinar Matijak prepoznao je žrtvu kao jednog od svojih gostiju. On je večer prije dao sklonište dvojici muškaraca i jednoj ženi. Sumnjalo se da su ga muškarac i žena ubili, bacili pod Krvavi most i netragom nestali. Taj most s razlogom nosi naziv Krvavi. Izgrađen je nakon primirja Gričana i Kaptolaca te su mu dali ime Šareni most. Nakon nekoliko godina mržnja između njih se vratila. Na mostu su počele borbe, a postoje legende da je most bio natopljen krvlju kao da je netko pokrenuo mlin. Tada je Šareni most preimenovan u Krvavi most. Najmanje što se željelo je da se ponovi sudbina mosta.

Kako nitko nije vidio počinitelje, počelo se nagađati da su to učinile vještice koje su bile spaljene na lomači. Tu pomisao još je više potaknula jedna žena koja je rekla da je vidjela tajanstvenu svjetlost u napuštenoj kući baruna Makara. Kuća je zapečaćena i u njoj nitko ne živi već pet godina. U trenutku kad je žena pokazala na prozor, sav se narod zaprepastio. Na prozoru se pojavilo modro tajanstveno svijetlo koje je osvjetljavalo ženski lik. Muškarci su pošli prema kući i ugledali ucrtana ista tri križa kakva su bila na papiru koji je pronađen na žrtvi. Sumnja da se radi o osvetti vještica sada je porasla. U ono vrijeme kod nas se vrlo malo znalo o progону vještica, a neki učenjaci tvrdili su da takvih progona nikad nije ni bilo.

Na prvi pogled izgleda da će jedina i glavna tema romana biti pronalazak ostalih žrtava ispod mosta i njihovih ubojica, ali ubrzo doznajemo da se radi o nečemu drugom.

Progonjena protagonistica, muški likovi kao junaci i strastveni ljubavnici, elementi nadnaravnog i gotička arhitektura sugeriraju da se radi o feminističkome romanu s elementima gotike i kriminalistike.

3.1. Feministički elementi

O feminističkim društvenim tendencijama počelo se govoriti još prije dvije stotine godina. „Feministička scena u Hrvatskoj se diči time što je starija od hrvatske države budući da se njezini počeci bilježe još u bivšoj Jugoslaviji, 70. godina prošloga stoljeća“ (Jurič 2004: 163). Kao politički pokret feminizam se javlja tek početkom 20. st. s ciljem emancipacije žena u društvu i zadobivanja jednakosti. Dolazi do borbe žena za pravo glasa, prava na rad s jednakom plaćom pa sve do prava na pobačaj. Najvažniji cilj feminističkoga pokreta bio je preoblikovanje postojećih odnosa moći u društvenoj podjeli, što je uključivalo patrijarhalnost i strategije otpora. Šezdesetih i sedamdesetih godina 20. st. oblikuje se snažno polje socijalnog djelovanja koje je naglašavalo kolektivnu akciju, žensku solidarnost i političko djelovanje. Povijest feminizma u Hrvatskoj počinje upravo tih godina. Već u samome početku „feminizam je za svoje revolucionarne interese vrbovao žene iz medija“ (Jurič 2004: 163) jer je to jedan od načina da se glasno potiču zamisli feminizma.

Književnoteorijska i umjetnička feministička praksa oblikuje se usporedno s društvenim i političkim djelovanjem. Umjesto pojma feminističke književnosti često se koristi pojam „ženskoga pisma“, naročito u novinskoj kritici. Taj se pojam koristi kao opći nazivnik za autorice koje se već tradicionalno bave ženskim temama. Ingrid Šafranek prva je koja se koristi tim terminom u hrvatskoj znanosti o književnosti. Danas se umjesto pojma „ženskoga pisma“ koriste pojmovi „ženski tekstovi“ (tekstovi koje pišu žene za žene), „feminilni tekstovi“ (oni koji su napisani sa stajališta ženskoga iskustva i u stilu kulturno obilježenom kao feminilan) i „feministički tekstovi“ (oni koji samosvjesno dovode u pitanje patrijarhalni kanon) (Zlata Violić 2008). Suvremene teorije ustraju na temi konstrukcije rodnoga identiteta (autora/autorice i čitatelja/čitateljice) kao kulturalnog identiteta.

U današnjem svijetu muškarci više nisu jedini koji mogu biti predvodnici i glave obitelji, kao njihovi očevi i svi naraštaji dotada. Ženama se trebalo omogućiti, tj. prilagoditi sve što i muškarcima. Žene više ne ostaju samo kod kuće kako bi „čuvale ognjište“ i obavljale razne poslove „dok su muškarci ubirali vrhnje života dangubeći izvan kuće“ (Jurič 2004: 23), što je vidljivo u tekstu: „– Cijeje zime nisu ta gospoda drugo radila nego plesala, opijala se i kartala... – Tolikih slava, plesova i parada nije još nikad bilo na Griču kao ove godine“ (Jurić Zagorka 1995: 4).

Danas je uobičajeno vidjeti ženu kako sama šeta ulicama, odlazi u trgovinu ili u kafić. Prije stotinjak godina žena nije smjela sama izaći na ulicu. To se smatralo neukusnim. Za one koje su se ipak usudile to činiti, govorilo se da su žene sumnjivoga morala te su bile neprihvaćene u društvu i zapamćene još dugi niz godina. Izvan kuće žena je jedino išla u društvu svoga zaručnika ili supruga, ili zbog nekog određenog zadatka. Razlog zbog kojeg je barunica Lehotska uzela u službu svoga navodnog nećaka bio je da se može sa sigurnošću kretati u društvu. „Barunica je sama, a želi često ići u društvo. Ljudi su zli i to joj zamjeravaju. Kad bi dolazila u pratnji, recimo, svojega nećaka, bilo bi to sasvim drukčije“ (Jurić Zagorka 1995: 22). Na taj je način prkosila tadašnjem društvu.

„A muškarcu je nadasve potrebno da u očima svoje žene bude prepoznat kao heroj koji će s veseljem i razdraganošću biti ispraćen i dočekan u svojem domu. Takva žena je prirodni pokretač muškarca, njegova kraljica kojoj on žudi i u čijemu se društvu najugodnije osjeća“ (Jurič 2004: 71). Feminizam poništava te osobine žene time što ona više nije samo domaćica, već je zaposlena žena s mnogim drugim obvezama. Žene razvijaju osobine koje slične muškarcima kako bi se mogle uklopiti u društvo koje je dotada bilo uređeno isključivo za njih. Preuzele su razmišljanje i djelovanje karakteristično za muškarce. Posljedica toga je činjenica da sad muškarci ulaze u ženski svijet. Neki od njih vode kućanstvo „koje nikada neće biti ni približno funkcionalno i uredno kao kada ga vodi žena“ (Jurič 2004: 71). U romanu *Tajna Krvavog mosta* imamo primjer propadanja kućanstva. Grof Patačić nije bio oženjen i samo se zabavljao s ostalim velikašima. Svoje je dvorove zapustio te se time bližio bankrotu. Meško mu je savjetovao da je krajnje vrijeme da se oženi kako bi spasio što se spasiti da. Ubrzo se Patačić odlučio vjenčati te je za svoju odabranicu uzeo Sofiju Erdödy.

U vrijeme kad se zbiva radnja romana žene nisu bile stalno zaposlene. Njihova glavna uloga bila je održavanje kućanstva. Žene koje su bile iz imućnih obitelji vodile su svoj dom

kako su najbolje znale dok su one siromašne bile njihove služavke. U današnje vrijeme žene odlaze na posao isto kao i muškarci.

Na prijelazu 19. i 20. st. zagrebačke učiteljice, odgajateljice i žene u srodnim zanimanjima koje su bile članice Hrvatskoga pedagoškog zbora, pokreću prvi časopis koji je bio namijenjen samo i isključivo ženama – *Domaće ognjište*. Prvi broj časopisa imao je naglašen naslov *Što hoćemo i želimo*. One uz svoje namjere otkrivaju i temeljnu dvoznačnost na prvi pogled jednoznačnog naziva časopisa. *Domaće ognjište* sugerira okrenutost žena domu, a s druge strane označuje „svjetlost, prosvijećenost i kulturu“ (Zlatar Violić 2008). Marija Jambrišak i Jagoda Truhelka bile su prve urednice časopisa, a nedugo zatim priključila im se i Milka Pogačić. Sve su tri po zanimanju bile učiteljice. To je bila jedna od rijetkih struka dostupnih ženama koje su bile željne obrazovanja.

S obzirom na sve to, možemo se složiti s Lydijom Sklevicky (1996) da je jedna od prvih hrvatskih feministica bila i Marija Jurić Zagorka. Sklevicky se zalagala za daljnje istraživanje Zagorkina feminističkog pogleda na društveni status žene u Hrvatskoj. No, njezini planovi odgođeni su za budućnost zbog tadašnjeg (njezin rad izvorno je objavljen 1988.) stanja u državi (raspad Jugoslavije i rat u Hrvatskoj) pa su Zagorkin životni, novinarski i književni feministički angažman detaljnije istraživale novije istraživačice (Slavica Jakobović Fribec, Maša Grdešić, Anita Dremel, Maša Kolanović itd.).

3.1.1. Višestrukost identiteta

U nekoliko navrata pojavljuju se motivi preodijevanja i maskiranja kako bi likovi mijenjali svoj identitet. Djevojka Stanka prvo se preodijeva u poručnika Stanka. Nakon toga se po nagovoru Jurice Meška preodijeva u duh Giulije, zatim u krabulju, pa postaje djevojka s bijelim katarinčicama i zelenim lišćem. Giulija Makar istodobno se prikazivala kao Beata, nadstojnica samostana klarisa, i kao barunica Katarina Lehotska. Kada je bilo potrebno, utjelovila je lik „vještice“ koji se prikazivao na prozoru kuće baruna Makara.

Stanka/ poručnik Stanko je i simbol feminizma. Njezino prerusavanje i sagledavanje života iz muške perspektive prikazuje stajalište *nove žene* koja je bila primorana da se bori za

sebe i prava kakva ima muškarac. Samim preodijevanjem dobiva pravo na slobodno kretanje i javno djelovanje kakvo posjeduju samo muškarci.

Stanka je u prvom planu ovoga romana. Ona je ženski lik s netipičnom životnom pričom. Siromašna djevojka Stanka bez obitelji bila je prisiljena odjenuti muško odijelo i živjeti u svijetu kao muškarac. Postupkom preoblačenja, preuzetim iz tzv. trivijalne književnosti, Zagorka nam dočarava svijet djevojke Stanke koja je bila prisiljena skrivati svoj identitet te se tako odjenula i predstavljala kao poručnik Stanko Gotta. U službu Katarine Lehotske, gdje Stanka postaje Katarinin nećak poručnik Stanko de Gotta, uputio ju je gvardijan koji je kasnije progoni. Zbog ljepote su ju progonile i mnoge plemkinje koje nisu bile svjesne njezina pravog spola – majka i kćer Vojnić. Ohola Katarina Lehotska bila je toliko ljubomorna da je bila u stanju ubiti Stanku. Stanka je zbog toga otišla kako bi spasila svoj život. Skrivala se po zagorskim selima kako bi uvijek bila u blizini Jurice Meška, ali i kako bi se mogla suočiti s barunicom.

3.1.2. Tipovi ženskih likova u književnosti

Likovi *femme fatale* su „najživlji i literarno najuvjerljiviji ženski likovi hrvatske književnosti“ (Nemec 1995: 58). Zavodljivost, ljepota, gracioznost i agresivnost samo su neke od osobina koje obilježavaju tu vrstu likova. U hrvatskom romanu 19. st. fatalna je žena nezaobilazan dio u tvorbi zapleta (Nemec 1995: 72). Ona stoji na putu dvoje ljudi, ali na kraju priča se okreće pa ona postaje žrtvom vlastitih intriga.

Vidljiva je razlika u oblikovanju ženskih likova kod autora i autorica. Muškarci su svoje protagonistice prikazivali kao simbol patrijarhalne moralnosti (kućni anđeo) ili kao *femme fatale* (najveću grješnicu). Između tih dvaju tipova može se smjestiti lik *femme fragile* koji se želi izboriti za slobodu kakvu posjeduje fatalna žena, ali zbog razlike između želje i realnosti završava tragično. Gotovo sve protagonistice koje su osmislili muškarci završavaju tragičnom sudbinom. Suprotno tome, autorice svoje junakinje oblikuju kao emancipirane žene koje su u postupku oslobađanja od patrijarhata i stvaranja vlastite sudbine. Primjer takve protagonistice u ovom romanu je barunica Lehotska.

Oklopčić i Saulić (2016: 19) za lik Katarine Lehotske navode da je riječ o „ženskome liku koji odbija biti od uporabne vrijednosti za muškarca i živjeti u ženstvenoj tišini te je stoga ne samo nužna za razvoj fabule *Tajne Krvavog mosta*, nego je i Zagorkina strategija rodnoga otpora *par excellence*“. Oblikovana je kao lik fatalne žene anđeoskog lica. „Zadivljeno je promatrao otmjenu ljepoticu u svilenj haljini svijetloljubičaste boje. Barunica Lehotska bila je visoka i vitka, ovalnog lica, čiste puti, blistave, baršunaste. Dva velika plamena oka sjala su tajanstvenim sjajem, dok su se crvene uske usnice smiješile zamamnim smiješkom kakvim se nije smiješila nijedna žena u cijelome gradu“ (Jurić Zagorka 1995: 46).

Nemec (1995) fatalnu ženu opisuje kao lik čarobne, ali i kobne ljepote. Spajanjem fascinantnoga i kobnoga dobiva se dinamizam samog lika. Barunica Lehotska neovisna je žena koja teži da joj se muškarci dive, a žene zavide. „Nisi opazila kako me grofica hladno primila? Ljubomorna je i želi da svi samo njoj udvaraju. (...) Međutim, vidjet ćeš pokazat ću grofici da me svi štiju i obožavaju“ (Jurić Zagorka 1995: 171).

Požuda i razvrat također su obilježja fatalne žene. Barunica Katarina Lehotska želi se vjenčati s Juricom Meškom samo kako bi sebi osigurala povoljan društveni status. Istodobno ga vara gotovo sa svim udvaračima kojima obećava svoju naklonost, ljubav i udaju. Kako se radnja privodi kraju, Meško počinje sumnjati u Katarininu vjernost. Njegove sumnje pokazuju se točnima. Vidljivo je da je Katarina pokretačica fabule i ona koja ne poštuje patrijarhalna moralna načela.

3.2. Elementi kriminalističkoga romana

Pavao Pavličić tumači obilježja kriminalističkog romana s obzirom na duljinu teksta, odnos prema vremenu, lik ubojice i tematiku.

Duljina kriminalističkoga romana ograničena je. „Kriminalistički roman ne smije biti osobito dug, i praktički nema takvog koji bi prekoračivao 250 stranica“ (Pavličić 2008: 32). Jedan od razloga za to ograničenje je da se krimić ne smije služiti sredstvima koje knjigama daju opsežnost. Neka od tih sredstva su: „dugi opisi, psihologiziranje, esejiziranje, zastranjivanje od glavne priče u digresije i epizode“ (Pavličić 2008: 32).

Nadalje, za junake u krimiću „vrijeme kao da ne teče“ (Pavličić 2008: 37). Junaci, ali i ostali stalni likovi kao da ne stare. Ako se na početku romana lik pojavi kao mlad čovjek, takav će ostati do kraja i neće ostarjeti. Razlog tome je što se radnja zbiva u vrlo kratkom vremenskom periodu. Najčešće je to nekoliko tjedana, a rijetko kad radnja traje mjesecima.

Što se tiče lika ubojice, Pavličić (2008: 55) navodi da je jako važno dobro strukturirati taj lik jer on povezuje sve komponente romana i od njega sve počinje. Lik detektiva uspijeva pokazati sve svoje kvalitete i znanje tek kada je ubojicu teže uhvatiti.

Zaključno, svi kriminalistički romani imaju prepoznatljivu strukturu. Temelj radnje uvijek je zločin. Glavna tema kriminalističkoga romana vrti se oko rješavanja zagonetke, razotkrivanja zločina i počinitelja toga zločina. Što je zagonetka složenija i napetija, to je djelo privlačnije.

„Kriminologija i književnost dijele cijelu povijest međusobnih odnosa, kontakata i utjecaja. Obje discipline interesirali su ljudski motivi zločina, emocije vezane za zločin i različite vrste kriminalnih osobnosti. Brojni su se književni tekstovi bavili identificiranjem misaonih procesa ubojica, pronicljivo do mjere da su ih stručnjaci za zločin i kriminolozi primjenjivali na konkretne slučajeve“ (Čutura 2021: 6).

3.2.1. Počeci kriminalističkoga romana u hrvatskoj književnosti

Kriminalistički roman naziva se i detektivskim romanom ili romanom detekcije. To je vrsta romana posvećena temi zločina (najčešće ubojstva) i potrazi za počiniteljem. Formirao se na poetici novela Edgara Allana Poea u 19. st. Konačno se razvio u 20. st., čemu su doprinijeli mnogi pisci. Pojavom televizije velik je broj kriminalističkih romana prenesen na televizijske ekrane, čime je porasla popularnost žanra. Postoje neslaganja oko samoga termina; najčešće je riječ o dvojbi između termina detektivskog i kriminalističkog romana. Kriminalistički žanr je u 19. st. u hrvatsku književnost uveo Marko Radojčić kada objavljuje kriminalističku priču *Ubojstvo u Bermondseyu*. Priča se temelji na istinitu događaju iz engleske sudske kronike. Godine 1910. Marija Jurić Zagorka objavila je prvi kriminalistički roman *Kneginja iz Petrinjske ulice*. Otada pa do sredine 1950. objavljena su možda još tri-četiri primjerka takvoga tipa romana. Tek 1955. godine u tjedniku *Globus* počinje u nastavcima izlaziti kriminalistički roman *Jednostavno umorstvo* Antuna Šoljana. „M. Nikolić, naš prvi profesionalni pisac kriminalističkih romana, 1957. objavljuje *Prsten s ružom* u sarajevskoj

Džepnoj knjizi, nakon čega je uslijedio niz njegovih romana, od kojih su neki doživjeli i više izdanja i prijevoda“ (Juričić 2010: 409). Prvo razdoblje hrvatskoga kriminalističkog romana zaokružuju Ivan Raos, Branko Belan i Nenad Brixy. Šoljan i Belan približavaju se realističnome romanu, Brixy parodira kriminalistički roman, a Milan Nikolić upotrebljava raznolike poetičke postupke kako bi osvježio shemu žanra. Zajedničko im je što kod svih dominira segment istrage nad segmentima potjere, prijetnje i akcije.

U časopisu *Mogućnosti* 1970. godine objedinjen je niz članaka pod naslovom *Poetika i sociologija kriminalističkog romana*. Godine 1973. Stanko Lasić objavljuje knjigu *Poetika kriminalističkog romana*. Antonio Juričić (2010) navodi da su se teorijom kriminalističkog žanra bavili i Milivoj Solar, Zdenko Škreb i Viktor Žmegač.

Predstavnici drugog razdoblja hrvatskoga kriminalističkog žanra su Pavao Pavličić, Ljudevit Bauer, Brixy i Goran Tribuson. „P. Pavličić kombinira fantastički diskurs s kriminalističkim, dok Tribuson uglavnom izbjegava fantastiku i inzistira na sociokritičkom podtekstu, N. Brixy nastavlja s parodiranjem žanra, ali se okušava i u klasičnome kriminalističkom romanu, Lj. Bauer dokazuje da je svladao sve žanrovske elemente. Zajednička su im česta intertekstualna i intermedijalna poigravanja“ (Juričić 2010: 409).

U trećem se razdoblju Pavlu Pavličiću i Goranu Tribusonu pridružuju Irena Vrkljan, Robert Naprta, Ivo Brešan, Hrvoje Kovačević i dr. Oni unose nove motive, teme i postupke.

3.2.2. Kriminalistički roman i Zagorka

Zagorkina *Kneginja iz Petrinjske ulice* prvi je hrvatski krimić. Čutura (2021: 16) navodi da je taj roman „na nekoliko razina u tekstu problematizirao temeljne postavke tada još uvijek aktualnoga antropološkog pristupa kriminalu kao i odnos krivičnoga prava prema rodno obilježenim zločinima.“

„Na ulogu moći u procesima kriminalizacije određenih ponašanja te u klasnoj raspodjeli kaznenopravnih normi u hrvatskoj kriminalističkoj književnosti“ (Čutura 2021: 28) prva je, 1922. godine, ukazala Marija Jurić Zagorka u političko-povijesnom krimiću *Tozuki*. Dinastija Habsburgovaca želi obnoviti propalo Carstvo, a najveću podršku dobivaju od dijela

mađarske aristokracije. Doznaje se da Beč želi napraviti politički prevrat u Zagrebu gdje imaju saveznike. Istragom se razotkrivaju krijumčari, doušnici, korupcija i ubojstva, čiji su najveći počinitelji na vrhu vlasti i moći. Djelo govori o pohlepi i nezasićenosti koje vode do kriminalnih radnji. Bogata klasa ne odgovara za svoja zlodjela, a to najviše muči krijumčare zlata koji se ugledaju na njih. Sličnost s romanom *Tajna Krvavog mosta* je u tome što oba romana govore o zločinima ljudi koji su na visokom položaju vlasti (barun Makar, otac Anzelmo, sudac Žigrović, barunica Lehotska...).

Autorica se opredjeljuje „za krimić prilično dinamične strukture, građen na nekoliko narativnih linija“ (Čutura 2021: 88). Zagorkin krimić, prema Čaturi (2021: 29), „razotkriva spregu politike i kriminala, korumpiranost policijskog aparata, ali promišlja i mjere prevencije zločina, pohlepu kao motiv zločina, međunarodnu premreženost kriminala, emocije koje prate izvršenje zločina“, i ono što je najvažnije, „upućuje na nepravdu kaznenopravnoga sustava prema nižim društvenim slojevima“.

Nepravda prema nižim društvenim slojevima vidljiva je u sljedećem primjeru. Činjenica je da je prvo seksualno iskustvo Katarine, tj. siromašne djevojke Giulije bilo traumatično. Nju je silovao barun Makar. Ovaj je događaj od krucijalne važnosti za daljnji razvoj likova i događaja te vjerojatno glavni pokretač radnje. „Tada priđoh i zatvorih joj usta strastvenim poljupcem. Ona se samo u prvi čas branila, a ja sam čvrsto držao dragocjeni plijen...“ (Jurić Zagorka 1995: 29). skrivajući svoj pravi identitet, Giulija, supruga baruna Makara, poigravala se ljudima kako bi izvela svoju pomno osmišljenu osvetu.

U romanu *Tajna Krvavog mosta* pohlepa je jedan od glavnih motiva zločina u djelu. Jedan od primjera je trenutak kada poručnik Stanko i Ružica Vojnić odlaze u šetnju prema Vražjem ždrijelu. Na njih su naišli razbojnici. Stanko je jednog od razbojnika morao odvesti u dvor kako bi uzeo neke dragocjenosti dok je drugi ostao s Ružicom.

„– Gospodine, uvedite me u dvoranu gdje se nalaze darovi što ih je danas primila grofica! ... Zakrabuljeni čovjek pođe ravno k stolu na kojemu su blistali zlatni i srebrni grofičini darovi. Lupež ih pregleda i uzme sve skupocjene, zatim se uputi k jednom ormaru. Lako ga je otvorio i uzeo pregršt dragulja. ... I razbojnikove kretnje činile su joj se vrlo uglađenima. Hodao je vrlo spretno i otmjeno, kao da se cijeli život kretao po sagovima“ (Jurić Zagorka 1995: 191).

Kako je i sama Stanka naslutila, ovdje se radi o razbojniku koji ima viši društveni status.

Nadalje, u romanu se pojavljuje motiv korumpiranosti kao još jedan kriminalistički element. Prikazano je kako su velikaši uspjeli korumpirati suca. Jurica Meško doveo je razbojnike sucu Žigroviću kako bi ih preslušao. Vođa razbojnika predstavljao se Klemenčićem, ali u Mešku su se javljale sumnje. Nije mu vjerovao ni riječi. Kad je Meško otišao, vođa razbojnika zamolio je suca da razgovaraju nasamo. Iako je bio strašljivac, Žigrović je pristao i zatvorio vrata ureda. Ispod lica razbojnika obraslog bradom krio se barun Makar. Žigrović je istodobno bio zaprepašten i sretan kad je vidio da je to njegov prijatelj za kojeg je „mnoge krivce pustio iz zatvora“ (Jurić Zagorka 1995: 318) i zajedno s njim „izrekao smrtnu osudu“ (Jurić Zagorka 1995: 317) za Giuliju. „Vezalo nas je dobro prijateljstvo. Vezalo nas je ono što svijet zove lopovštinom, a to su vrlo trajne i čvrste veze. Zato mi odmah skinu lance s ruku!“ (Jurić Zagorka 1995: 318). Žigrović se odmah pokorio Makaru kao da su zamijenili uloge, čak mu se obraćao s „Vaša milosti“. U tajnosti pušta baruna Makara na slobodu, a zauzvrat mu je obećano plemstvo. Otkriva se mreža kriminala – vođa razbojnika je barun Makar koji se predstavlja kao Klemenčić. On zajedno sa svojim razbojnicima pljačka dvorove velikaša. Razbojnici ulaze u dvor kao svirači koji sviraju na gozbama.

Otac Anzelmo također se nalazi u mreži kriminala. Zaljubljen je u nadstojnicu samostana Beatu. Beata je zapravo Giulija koja se preodjenula. Uvjerila je Anzelma da i ona ljubi njega, ali joj brojni udvarači ne daju mira. Smislila je plan kako bi uz pomoć redovnika izvršila svoju osvetu, a da on toga nije bio ni svjestan. Kad je Meško u tajnosti pratio Beatu od samostana kroz podzemne hodnike, odvela ga je do kuće baruna Makara. Nije mu bilo jasno zašto bi Beata odlazila do kuće gdje se javlja strašna prikaza. Beata se u kući sastala s grofom Oršićem koji ju je obasipao komplimentima sve do trenutka kad mu je rekla da ga je dovela da osveti Giuliju i da je to ona. U tom trenutku u sobu je ušao otac Anzelmo i nasrnuo na grofa Orišća. Meško se brzo snašao i oborio redovnika koji je u ruci držao dugu, tanku iglu kakvom su bile ubijene žrtve ispod Krvavog mosta. Za to vrijeme opatica je nestala. Meško je iskoristio trenutak uhvativši oca Anzelma da sazna gdje je sakrio Stanku. Barunica Lehotska je s razbojnicima otela Stanku i odvela je u samostan. Redovnik je zatekao Stanka „kad mu je Beata gladila kosu“ (Jurić Zagorka 1995: 439) i pomislio je da je i on jedan od njenih ljubavnika te ga je zatvorio. Tek kad mu je Jurica Meško ispričao da je Stanko, zapravo Stanka, redovnik je otkrio gdje je.

Još jedan primjer korumpiranosti suca Žigrovića je i odnos s barunicom Lehotskom koja ga je svojom ljepotom namamila da likvidira Stanka. Barunica je glumila patnicu i optužila Stanka da ju je ucijenio. Obećala je svoju ljubav sucu Žigroviću samo ako bi ga on mogao nekamo daleko odvesti. Kad je Žigrović predložio da ga daju ubiti, Katarina mu je prividno proturječila i govorila kako ona ne može to učiniti, a zapravo je cijelo vrijeme aludirala na to.

„– Prisežem da ću vas osloboditi Stankovih pandži! Vi morate biti moja, tako mi Bog pomogao!

– Bojim se da je prekasno!

– Nije prekasno, Katarino! Zgazit ću ga bez milosti! Od ovoga časa on je u mojim rukama. Prebit ću mu vrat, tako mi boga!“ (Jurić Zagorka 1995: 331).

3.2.3. Žena kao zločinka

Ferrero Lombroso „objašnjava muški, ali ne i ženski fenomen kriminaliteta“. Žena kao rođena zločinka je dvostruko posebna, kao žena i kao zločinka, s obzirom na to da su zločinci iznimka među civiliziranim ljudima, a žene dodatna iznimka među zločincima. Iznimkom među zločincima Lombroso smatra ženu s obzirom na to da je prirodna forma retrogresije žene prostitucija, a ne zločin te se takva „primitivna“ žena prije karakterizira kao grješnica. Kao dvostruka iznimka, žena zločinac je – čudovište“. Na ovu se tezu nadovezuje Čutura u svojoj studiji (2021: 91). On tumači da likovi žena delikventica u Zagorki, ne poštujući prihvatljivu rodnu skriptu, zapravo remete održivost kulturoloških reprezentacija, ne samo rodni normi koje se tiču ženskoga ponašanja, nego i onoga što žena jest. Krimići koje piše Zagorka svjedoče o postojanju kriminala koji su motivirani psihoemocionalnim i socioekonomskim čimbenicima. Točnije, motivacija dolazi od želje za posjedovanjem i konzumiranjem.

3.3. Elementi gotičkoga romana

Postoje mnogi pokušaji definiranja riječi *gotički*. Dolazi do ispreplitanja fikcije i faksije, odnosno mašte i stvarnosti, ali i do rodne odredivosti kao muški i ženski. Pojam gotičkog asocira da je riječ o nečem strašnom. Javlja se strah od nepoznatog, natprirodnog, od nečeg što nećemo moći razumjeti. Strah je osjećaj o kojem se piše ili usmeno prenosi još od početaka čovječanstva.

„Gotički roman, definiran kao priča o nepoznatom i strašnom koja se zbiva na samotnom mjestu (High 2000), kao novi oblik romanse (Fowler 1991) ili kao vrsta književnosti koja izaziva osjećaj „ugodnog užasa“ (Sanders 1996), po prvi put se pojavio kao posebna književna vrsta u romanu Horacea Walpolea *The Castle of Otranto: A Gothic Story* (1746)“ (Oklopčić i Posavec 2013: 23). Zanimljivo je da je najčitaniji autor takvih romana u tom razdoblju bila spisateljica Ann Radcliffe, autorica romana *The Mysteries of Udolfo*. Radnja takvih romana većinom se odvija u nekom starom, napuštenom srednjovjekovnom dvorcu. Karakteriziraju ga napeta priča s elementima užasa, nadnaravnoga, duhova, misterija, prijetnji i skrivenih prolaza. Obradene teme sadrže određenu količinu povijesnih činjenica pomiješanih s fikcijom, nerealnim i nestvarnim događajima i situacijama (Šestanjanj 2022: 26).

„Uz priču o vitezovima, (ne)sretnim ljubavima i gospama u nevolji, dodatni naboj radnji gotičkih romana davala su povremena posezanja za stravičnim zločinima, korupcijom u crkvenim institucijama, kletvama predaka, duhovima, ukletim kućama, zagonetkama, opsjednutošću, praznovjerjem, vampirima, vukodlacima i vješticama, itd.“ (Oklopčić i Posavec 2013: 23). Sve te karakteristike gotičkoga romana interpolirala je i Zagorka u roman *Tajna Krvavog mosta*.

„Zajedničko svim djelima napisanim u tradiciji romantičkog ili viktorijanskog goticizma je „eksperimentiranje s vremenom“ (McEvoy 2007: 22), poniranje u ekstremnu subjektivnost, naglasak na interioarnosti te opsesivna uporaba horor elemenata – nasilja, ubojstva, kanibalizma, mučenja, incesta i silovanja“ (Oklopčić i Posavec 2013: 23).

Malo je književnika toga vremena u hrvatskoj književnosti pisalo gotičke romane, a jedna od njih bila je Marija Jurić Zagorka.

Već samim naslovom, *Tajna Krvavog mosta*, ali i temom i gotičkim motivima možemo prepoznati da se radi i o gotičkome diskursu. U nastavku ovog poglavlja pokušat ćemo dokazati pripadnost *Tajne Krvavog mosta* gotičkoj književnoj produkciji. Roman *Tajna*

Krvavog mosta sadrži elemente gotičkog romana koji u čitatelju pobuđuju želju za spoznajom i otkrivanjem istine. Ovaj je roman kombinacija elemenata srednjovjekovne romantike i modernoga romana.

Velik broj gotičkih romana u naslovu ima najmanje jednu riječ koja upućuje na njihovu gotičnost. Često su to dvorci, crkve i misteriji, a nerijetko se naglašava ono čudovišno i natprirodno. Ime mosta (Krvavi most) sugerira da se nešto strašno tamo dogodilo i da će se tajna postupno otkrivati tijekom romana. „Potrebno je napomenuti i da je cijeli serijal, kojemu je prvi dio upravo *Tajna Krvavog mosta*, nazvan *Gričkom vješticom*, čime se ponovno naglašava važnost prostora gdje se radnja događa – grad Zagreb i njegov stari dio – Grič, ali i ono natprirodno i tajanstveno što se veže uz spomenuti prostor“ (Oklopčić i Posavec 2013: 25).

Tema je drugi element koji ovaj roman svrstava u gotički diskurs. Djelo govori o neobjašnjivim zločinima koji se događaju ispod Krvavog mosta, a ubijeni su pripadnici hrvatskoga plemstva. Dio misterioznih događaja su i pripadnici srednje klase od kojih nekolicina vjeruje u vještice jer u napuštenoj kući baruna Makara viđaju neobične događaje. Svi likovi međusobno su povezani mnogobrojnim tajnama i zavjerama. Zagorka „naglašava značenje usmene predaje stanovnika određenih područja, te stvara gotički zaplet. Pri tome ne zanemaruje ni važnost konteksta: kao podlogu koristi stvarne i fiktionalne povijesne događaje prikazujući (te na taj način i kritizirajući) raskalašeni život hrvatskog plemstva onoga doba, njihovu pomodnost te ponašanje i ulogu žene u patrijarhalnom i konzervativnom društvu“ (Oklopčić i Posavec 2013: 27).

U romanu *Tajna Krvavog mosta* motivi koji pripadaju gotici su elementi natprirodnog, gotička arhitektura, progonjena protagonistica, muški likovi koji se javljaju kao junaci ili pak demonski ljubavnici.

3.3.1. Motiv natprirodnog

U opisima bešćutnih ubojstava plemića koji su pronađeni ispod Krvavog mosta Zagorka se koristi elementima strave i užasa koji pobuđuju praznovjerje.

„Ljudi su se zgražali, uzbuđeno raspravljali i dolazili bliže k mrtvom čovjeku da ga pogledaju.

– To je paklensko djelo!

– Iglom ubiti čovjeka, to se još nije čulo!

– A ubit će ih još osam!

– To mogu učiniti samo vještice!

– Znam iz mladosti da su dolje podno Mesničke ulice spalili jednu vješticu. Kad joj je plamen zahvatio kosu stala je vikati i proklinjati devet pokoljenja svih onih koji su je osudili na lomaču! – reče jedna starica“ (Jurić Zagorka 1995: 16).

Lik Katarine Lehotske u jednome je trenutku prikazan kao lik koji bi se mogao usporediti s vješticom. Opisana je motivima krvavoga svjetla i paklenoga sjaja koji dokazuju Zagorkino poznavanje gotičkoga pisma i reinterpretaciju prizora zatočenja junakinje romana (*Jane Eyre* Charlotte Bronte) u Crvenoj sobi.

„Žigrović se sukobi s baruničinim pogledom i dah mu zastane. Iz tog pogleda, prijetećeg i u isti čas zamamnog, izvivala je neka tajna moć, ukočila mu misli i satrla snagu. Nijem kao da ga je netko udario po glavi pao je na koljena. Nije smogao ni riječi, samo je buljio u njezine velike paklene oči što su mu pomutile vid i svijest“ (Jurić Zagorka 1995: 329).

Sudac Žigrović u tom se trenutku zakleo barunici Lehotskoj na vjernost i služenje, a da sam toga nije bio ni svjestan. Kao da je bio podvrgnut nekim tajnim silama.

3.3.2. Gotička arhitektura

Radnja romana zbiva se većinom u gradu Zagrebu i ispod njegove površine. Ulazimo u dvorce plemića i plemkinja, samostane i crkve koje posjeduju podzemne hodnike, i u tamnice u kojima završavaju žrtve spletki, pohlepe i zavisti. Najzanimljivije je to što stanovnici

samostana i crkvi koriste podzemne prostore kako bi se nalazili sa svojim ljubavnicima ili kako bi spletkarili.

Grički podzemni hodnici prikazani su na tajanstven način. O njima se na početku romana samo nagađalo, postojali su u legendama, nitko ih nije vidio ni posjetio. „Često je slušao pričanja o tim hodnicima kojima šecu gospoda, samostanci i sestre klarise, no držao je da je sve to samo bajka. Sada se uvjerio da je priča o hodnicima pod Gričem strašna istina“ (Jurić Zagorka 1995: 441).

Radnja je smještena u podzemnim hodnicima ispod Gornjeg grada. Meško pronalazi podzemne hodnike sasvim slučajno. Kasnije svojevoljno odlazi u podzemlje i ne znajući što ga tamo čeka, iznenađuje se i otkriva jedan potpuno novi svijet. Podzemni hodnici opisani su kao hladni i mračni. U jednoj sceni Meško leži u lijesu dok razbojnik obija lijesove koji se nalaze pokraj njega i krade dragocjene stvari (Šestanjanj 2022: 25).

Već se i na samom početku romana spominje podzemlje. Otac Anzelmo završio je zatočen iza željeznih vrata u podzemlju, a spasila ga je djevojka Stanka. Oboje je tamo zatočio isti gvardijan. Podzemlje se prikazuje kao tajnovito, mračno mjesto koje je prepuno tajni. Za njega zna samo odabrana grupica ljudi.

Giulija (koja se predstavljala kao Barunica Lehotska i nadstojnica Beata) unajmila je kuću baruna Makara. Kuća je bila smještena na granici šume i Griča. S jedne strane bilo je brdo koje se spuštalo u dolinu dok je s druge strane dvorišta bio zid. Položaj dvora odgovarao je barunici Lehotskoj u njenim tajnim naumima i raznim ulogama u koje se preodijevala. Zaključana vrata u dvorištu vodila su u podzemne hodnike kojima se barunica Lehotska služila kako bi neprimjetno došla u samostan klarisa i tamo obavljala ulogu nadstojnice Beate. Taj sustav hodnika povezan je i s „ukletom“ kućom baruna Makara pokraj Krvavog mosta. Zagorka započinje roman opisom upravo te Makarove uklete kuće najavljujući je kao mjesto gdje će se dogoditi izvršenje osvete.

4. Zaključak

Jedan od ciljeva ovog rada bio je, na temelju interpretacije romana *Tajna Krvavog mosta*, pokazati Zagorkino zalaganje za emancipaciju žena. Element Zagorkina feminizma temeljen je na liku djevojke Stanke koja nosi muško odijelo te se tako uključuje u muški svijet i otkriva njihove tajne. Tajne se postupno otkrivaju pomoću zdravog razuma i osudom praznovjerja. Time što je odbacila mistična svojstva u prikazu ženskoga lika, Zagorka je učinila značajan odmak od tradicije. Zagorka šalje poruku da žena koja se hoće maknuti od nametnutih obrazaca ponašanja boreći se za sebe nije vještica, već ljudsko biće čiji se glas treba čuti. Aluzija na postojanje vještica u suprotnosti je onovremenom viđenju žene koja se pod utjecajem patrijarhata smatrala slabom i nemoćnom da pridonese javnome mišljenju.

Nadalje, rad analizira kriminalističke i gotičke elemente romana. Već na samom početku vidimo da se radi o kriminalističkom romanu. Dogodilo se ubojstvo, a u nastavku slijedi potraga za zločincem. Kriminalistička književnost može poslužiti kao materijal u proučavanju zločina. „Činjenica je i da književnost i kultura sudjeluju u izgradnji naše stvarnosti i oblikuju načine na koje razmišljamo o određenim pojavama, među ostalima i o fenomenima kriminala i zločina“ (Čutura 2021: 198). Elementi krimića (ubojstva, istraga) pripomogli su Zagorki kako bi održavala napetost tijekom cijelog romana.

Na pojavu kriminalističkog romana bitno je utjecao gotički roman. Ovaj tip romana nastao je 1794. godine kada je Horace Walpole objavio roman *Otrantski dvorac* (Čutura 2021: 81). Radnja romana govori o strašnim događajima koji su se zbili na samotnim mjestima. Te značajke gotike prisutne su i u romanu *Tajna Krvavog mosta*.

Radnja romana odvija se na raznim mjestima u sjevernoj Hrvatskoj, a centar događanja je grad Zagreb i tajnovito podzemlje koje se nalazi ispod Gornjeg grada u Zagrebu. Iako u romanu nalazimo povijesne činjenice i karakteristike, izrazito je zanimljiv i suvremenom čitateljstvu koje ulazi u svijet priča i legendi. Zagorka nas uvodi u tajne prostore podzemnih hodnika koji su u prošlosti zaista bili korišteni. Roman se sastoji od niza spletki i događaja koji se prekidaju i isprepliću, a to dokazuje da je Zagorka znala razviti napetu i zanimljivu fabulu. Glavna tema romana ljubavna je priča između Meška i Stanke koja u konačnici završava sretno, njihovim vjenčanjem.

Roman *Tajna Krvavog mosta* autorica je napisala spajajući motive svojstvene za različite tipove romana (ljubavni, pustolovni, gotički, kriminalistički). Roman sadrži i povijesno-nacionalni kontekst. Portretira se život velikaša i njihova pomodnost te brani običan narod (zagrebačke purgare i seljake iz Hrvatskog zagorja) koji im služi. Poznavajući svoju publiku te razrađujući fabulu s brojim zapletima, autorica privlači sve veći broj čitatelja.

5. Literatura

- Brešić, Vinko. 1994. *Novija hrvatska književnost: rasprave i članci*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- Čale Feldman, Lada. 2005. *Femina ludens*. Zagreb: Disput.
- Čale Feldman, Lada i Tomljenović, Ana. 2012. *Uvod u feminističku književnu kritiku*. Zagreb: Leykam international.
- Čutura, Vladan. 2021. *Fenomenologija zločina u hrvatskome kriminalističkom romanu*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Dorđević, Boro. 1965. *Zagorka – kroničar starog Zagreba*. Zagreb: Stvarnost.
- Grdešić, Maša. 2010. „Kriminalistički roman (detektivski roman; roman detekcije)“. *Hrvatska književna enciklopedija*, svezak 2: Gl-Ma. Glavni urednik Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod “Miroslav Krleža“, str. 408–409.
- Jakobović Fribec, Slavica. 1996. „Jurić, Marija (1873–1957)“. *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ur. Francisca de Haan, Krassimira Daskalova i Anna Loutfi. Budapest – New York: Central European University Press, str. 195–199.
- Jurić Zagorka, Marija. 1995. *Tajna Krvavog mosta*. Zagreb: Ibro August Cesarec.
- Jurić, Marko. 2004. *Feminizam u Hrvatskoj: zablude i obmane*. Zagreb: Dan d.o.o.
- Juričić, Antonio. 2010. „Grička vještica“. *Hrvatska književna enciklopedija*, svezak 2: Gl-Ma. Glavni urednik Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod “Miroslav Krleža“, str. 39–40.
- Mušić, Lejla. 2014. „Dekonstrukcija hijerarhijskih, rodnih i klasnih odnosa u djelu Marije Jurić Zagorke Grička vještica“. *Što žena umije: Zagorka, rad, rod, 30 kulturna proizvodnja i potrošnja i vizualne reprodukcije književnosti*, ur. Anita Dremel. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 73–91.
- Nemec, Krešimir. 1995. „Femme fatale u hrvatskom romanu XIX. stoljeća (Geneza i funkcija motiva)“. *Tragom tradicije: ogledi iz novije hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 58–75.

- Oklopčić, Biljana i Saulić, Lucija. 2016. „Negativka (the Dark Lady) kao strategija rodnog otpora u djelima Marije Jurić Zagorke“. *Crveni ocean: prakse, taktike i strategije rodnog otpora*, ur. Lada Čale Feldman i sur. Zagreb: Centar za ženske studije: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 19–28.
- Oklopčić, Biljana i Posavec, Ana-Marija. 2013. *Gotički tekst, kontekst i intertekst Tajne Krvavog mosta Marije Jurić Zagorke*. Fluminensia, god. 25, br. 1, str 21–31.
- Pavličić, Pavao. 2008. *Sve što znam o krimiću*. Zagreb: Ex libris.
- Sklevicky, Lydia. 1996. „Patuljasta amazonka hrvatskog feminizma: Marija Jurić Zagorka“. *Konji, žene, ratovi*, ur. Dunja Rihtman Auguštin. Zagreb: Ženska infoteka, str. 245–247.

Mrežni izvori

- Jakobović Fribec, Slavica. *Biografija: Marija Jurić Zagorka*.
URL: <https://ravnopravnost.gov.hr/arhiva/marija-juric-zagorka/biografija-marija-juric-zagorka/1539> (pristup: 27.6.2023.)
- Matek, Lorena. 2017. *Marija Jurić Zagorka: Tajna Krvavog mosta: diplomski rad*.
Repozitorij Filozofskog fakulteta Rijeka.
URL: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A998/datastream/PDF/view>
(pristup: 27.6.2023.)
- Šestan, Melanija. 2022. *Usporedna analiza romana „Tajna Krvavog mosta“ Marije Jurić Zagorke i „Rupa na nebu“ Pavla Pavličića: završni rad*. Repozitorij Filozofskog fakulteta Rijeka.
URL:
<https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A3148/datastream/PDF/view>
(pristup: 27.6.2023.)
- Zlatar Violić, Andrea. 2008. *Predfeminizam, feminizam i postfeminizam u hrvatskoj književnosti*. Anagram. Zagrebačka slavistička škola.
URL: <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=54&naslov=predfeminizam-feminizam-i-postfeminizam-u-hrvatskoj-knjizevnosti> (pristup: 27.6.2023.)

6. Sažetak i ključne riječi

Sažetak

Ovaj završni rad bavi se analizom romana *Tajna Krvavog mosta* Marije Jurić Zagorke. Na početku rada ukratko je opisana autoričina biografija te njezin feministički angažman. Nakon toga ukratko se govori o feminizmu u Hrvatskoj te feminističkim elementima u romanu. Kratkim uvodom predstavljena je radnja romana, a zatim su nabrojani motivi prema kojima se roman svrstava u gotički i kriminalistički. Cilj rada je analizom djela prikazati elemente feminizma, kriminalističkog i gotičkog romana. Interpretacijom romana oprimjereni su svi navedeni elementi.

Ključne riječi: Marija Jurić Zagorka, *Tajna Krvavog mosta*, feminizam, gotički elementi, kriminalistički elementi

7. Naslov i ključne riječi na engleskom jeziku

Title: Elements of Feminism and Crime and Gothic Novel in *Tajna Krvavog mosta* (*The Secret of the Bloody Bridge*) by Marija Jurić Zagorka

Keywords: Marija Jurić Zagorka, *Tajna Krvavog mosta* (*The Secret of the Bloody Bridge*), feminism, gothic elements, crime elements